הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת בבא בתרא - דף צב צג

מדוע בממון לא הולכים אחר הרוב?

נחלקו רב ושמואל האם "הלך אחר הרוב" כלל ראשוני בהלכות הספקות, תקף הוא בהלכות איסורים בלבד או אף לגבי ממונות. הסוגיא לפנינו התחילה במכר זרעים לחברו, שלמעשה הם לא צמחו האם יש לתלות מחמת הרוב שקנה את הזרעים לצורך זריעה או לצורך אכילה או מטרות אחרות.

ובכלל סוגיא זו צריך לעמול ולהבין, האם לא הולכים בממון אחר הרוב, בכל אופן שלא יהיה, או האם יש חילוקים ברוב דאיתא קמן או דליתא קמן, רוב מוכרח או רוב שאינו מוכרח. ובנושא זה עמדו הרבה מן הראשונים ובעקבותם רבותינו האחרונים, ב"קונטרס הספקות" לאורך כלל ו, הנציח את הכללים ואת דעות הראשונים בדבר ועיי"ש.

אולם נאמר בקצירת האומר, לעיל בעיונים לדף כד, הבאנו את דברי הגרש"ר שמבאר, לגבי ההבדל בין הכרעת רוב לבין הכרעת קרוב. מה שיש עדיפות רוב על קרוב, משום ש"הכרעת רוב" שונה במהותה מ"הכרעת קרוב". "רוב", זה הכרעה והלכה ב"עצם הספק", הלך אחר הרוב, היינו, הרוב מכריע בב' צדדי הספק, כצד הרוב. אולם בדין הלך אחר ה"קרוב", כל עוד אין לך ראיה שבא ממקום אחר, אתה לא מחזיק בריעותא, ולא אומר שבא ממקום אחר. אין זה הכרעה בין ב' צדדים, אלא אומר לנו להמשיך לנהוג כצד הקרוב. ואם מחמת סיבה כל שהיא יהיה ספק מהיכן בא, אף לאחר שאמרנו "קרוב", עדיין יהיה ספק. היות וקרוב לא הכרע ביו ב' צדדים, אלא אל תסתפק שבא ממקום רחוק, אולם אם יש סיבה להסתפק, עדיין ספק עומד במקומו. ואילו ברוב זה הכרעה כלפי הספק עצמו.

למדנו מדברי הגרש"ר, שביסוד הכרעת הספק כאשר אנו מכרעים ע"פ רוב, זה כאשר אנו צריכים להכריע בגופו של דבר ולומר דבר זה בא הוא מהרוב, אם עתה נתקדם הלאה, ונראה שלכאורה שיש מקום גדול לחלק בין הכרעת רוב באיסור, שהרוב יכריע לומר כצד של הרוב, לבין הלכות ממונות שלא פשוט הוא שנוכל ללכת לפי הרוב.

בשלהי מסכת ביצה, לגבי הלכות תחומים למדו בגמ' שבעלות ממונית נשארת בתערובת, היינו אם יש חפץ שמיעוטו שייך לאחד ורובו שייך לאחר, אין הבעלות הממונית שבחפץ בטלה לגבי מי שיש לו את הרוב, אמת שכאן ההגדרה היא בביטול ברוב, ולא בהלך אחר הרוב, אולם שורשם של דברים נלמד מיסוד אחד. מה הביאור בדבר זה, מדוע לא הולכים אחר הרוב, ותתבטל הרשות ממונית.

(סוגיא זו במקומה היא קשה בהבנתה כפי שציין שם השיטמ"ק "שמועה עמומה היא אצל המפרשים לבארה דמה שטענו לא השיב לו ואין התירוץ דומה לקושיא ונתחבטו בה הרבה" ובפנ"י כתב "ולכאורה זו הסוגיא תמוהה מאד והם כדברי ספר החתום".)

אולם הגרש"ש *(שערי יושר שע"ג פכ"ג)* ביאר את הסוגיא שם לפי דרכו, ונעלה את הדברים מה שנוגע אלינו, לשיטת שמואל שכך נוקטים להלכה, שאין הולכים בממון אחר הרוב. וכך, מעיקר הדין למדנו את דין ביטול ברוב מהפסוק "אחרי רבים להטות", ודין ביטול הנלמד מהפסוק הנזכר, בין בהלכות ממונות ובין בהלכות איסורים.

ואם נאמר שאין ביטול ברוב בדיני ממונות, ואין הלכות רוב תקפות כלל בהלכות ממונות, יהיו תמוהים מאוד דברי הגמ' הנזכרת בביצה, יהיו תמוהים דברי רב לפנינו בסוגיא, ויהיו צריכים ביאור טובא דברי התוס' בסנהדרין ג, ב וב"ק כז, ב, שביארו שיש אופנים לשמואל שכן הולכים אחר הרוב, למרות שמדובר בממונות.

אומר הגרש"ש, יסוד "ביטול ברוב", שהסיבה האוסרת התבטלה מן העולם. היינו, בכל דין ביטול, הסיבה שהמיעוט מתבטל, אמרה תורה, המיעוט התבטל מחמת שדיני הרוב גרמו להתבטלות המיעוט והפקיעו את דיני המיעוט. א"כ נשאר לפנינו רק את דיני הרוב. כמו, חלב שנפל לרוב שומן, כאשר אין טעם החלב בתערובת, אין התייחסות למיעוט של החלב, כיון שהתבטל המיעוט האוסר כלפי הרוב המותר. כ"ז נכון ואמת בזמן שהסיבה של המיעוט התבטלה, שאחרי שיש תערובת, הסיבה האוסרת *(בדוגמה הנזכרת חלב)* נעלמה. אם נשאל מה מונח לפנינו, הרי שומן לפנינו. היות והחלב שהוא הסיבה האוסרת נעלם בתוך רוב השומן.

יסוד זה ברור ופשוט בהלכות איסורים, וכן לגבי הדוגמה הידועה בבשר הנמצא שנלך אחר הרוב, ונכריע שהבשר כשר, הוא משום ששם הספק האם הבשר כשר או לא, האם הגיע מחנות המוכרת כשר או לא, ממילא כאשר נכריע ע"פ הרוב, הכוונה שהכרעת התורה אומרת שישאר לפנינו רק את הסיבות לכשרות. ודו"ק כי ד"ק.

אולם כאשר הסיבה האוסרת נמצאת בעולם, והיא לא מחמת דיני החפץ, אלא מחמת דבר חיצוני אין סיבה לומר שהתבטל כלפי הרוב. כיון שהסיבה לאסור עומדת בעולם, ואין כח לא למבטל ולא למתבטל. דיני בעלות ממונית, מלבד מה שלבעלים יש זכות שימוש בחפץ, הרי אף החפץ עצמו שייך לבעלים. ודבר זה לא יכול לפקוע בתערובת. אמנם יש תערובת, אולם זכות הבעלים עדיין ממשיכה אף אחר שהתערב. אין אנו יכולים לומר שנפקעו דיני החפץ, ונפקעו דיני הבעלים מחמת התערובת. בדין איסור והיתר, כאשר נפל חלב לתוך שומן, הרי חלב זה דבר אסור, וכאשר התערב ברוב של שומן המותר, אין עתה דבר אסור. אולם בהלכות "בעלים", הרי למעשה בתוך התערובת יש זכות קניינית לבעלים.

א"כ כאשר אמר שמואל שבממון לא הולכים אחר הרוב, כיון שהסיבה לצדדים היא חיצונית מגופו של דבר, ואין סיבה לבטל את הצד של יש קונים לשחיטה ויש קונים לחרישה, כל צד עומד בפני עצמו, ואינו קשור לגוף הספק לפנינו ולכן ישאר כספק שקול. ודו"ק שהרי יש לפלפל בדעת רב, והרבה באחרונים לא למדו כהבנה זו.

סיכום הדף

נושא: אין הולכים בממון אחר הרוב.

מכר פירות לחברו, ולא ביאר בזמן המכירה האם ייעודם לאכילה או לזריעה, **זרע הלוקח ולא צמחו**, **אין המוכר חייב באחריות**, אפילו אם מכר לו זרע פשתן שרובו מיועד לזריעה. **לדעת ר"ג**, זרעוני גינה שאין הדרך לאכול חייב באחריות.

מכר שור לחברו ונמצא נגחן, **לדעת רב**, מקח טעות. **לדעת שמואל** יכול המוכר לטעון, מכרתי לצורך שחיטה ולא לחרישה. **מעמידה הגמ'** שמחלוקת רב ושמואל באופן שהלוקח, לפעמים קונה לחרישה ולפעמים קונה לשחיטה, שאין להוכיח ממעשה הקניה למה ייעד את השור. **ואין להוכיח מדמי המקח** למה ייעוד השור, כיון שמדובר שהתייקר בשר השחיטה ועמד על מחיר שור לעבודה. **ואמנם אין הפסד** ללוקח שהרי במחיר לא הפסיד מאומה, **אולם יש לו טירחה** שצריך עתה לשחוט את השור ולחפש שור אחר לעבודה. **לדעת רב** שאמר שהמקח הוא מקח טעות, אם מדובר שאין למוכר את הכסף שקיבל בעד המכירה, שישאיר הלוקח את השור אצלו, שהרי בגביית בע"ח כדי לקחת אפילו סובין. **אלא מדובר** שיש למוכר כסף לשלם ללוקח, **ורב סבר** מקח טעות כיון שהולכים ע"פ הרוב, ורוב האנשים רוכשים שוורים לצורך חרישה. **ושמואל** סבר שבאיסורים הולכים אחר הרוב, ולא בהלכות ממונות, אלא המוציא מחברו עליו הראיה.

למדו במסכת כתובות, אשה שנתאלמנה או התגרשה, והיא תובעת בדמי הכתובה 200 זוז, כיון שהייתה בתולה בזמן הנישואים, והבעל שגירש טוען שהיתה אלמנה וכתובתה 100, אם יש עדים שיצאה בהינומה וכו' כתובתה 200. **שואלת הגמ'** על דעת רב, הרי שאם אין עדים לא הולכים אחר הרוב לומר שרוב בתולות נישואות. **ביאר רבינא**, כיון שיש לומר שאמת רוב בתולות נישואות, אולם לכל הנישאות בתולות יש קול, וזו אין לה קול, א"כ הרוב הוא גרוע, ותטול 200 רק בעדים. **ואומרת הגמ'**, שהכוונה ש"רוב" הנישאות בתולות יש קול, כי אם ל"כל" הנישאות בתולות יש קול, הרי לנו שהעדים הם עדי שקר.

מכר עבד לחברו ונמצא העבד גנב ממון או נפשות, אין הלוקח יכול לטעון מאומה. אולם אם העבד הורג נפשות או מסור למלכות, אומר הלוקח למוכר מקח טעות. **מבארת הגמ'**, אין המקח טעות באופן הראשון שהיה העבד גונב ממון וכו', לכאורה כדעת רב שהולכים אחר הרוב, שרוב עבדים הם גנבים. **מבארת הגמ'**, כל העבדים הם כאלו, ואין נושא של רוב.

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה, לא ידוע האם מחמת הנגיחה הוולד מת, או שהפילה הפרה, משלם חצי נזק לפרה כדין תם שנגח, ועל הוולד משלם רבע, מחמת הספק. **שואלת הגמ'**, מדוע לא נאמר רוב בהמות מתעברות ויולדות, א"כ ודאי שמחמת הנגיחה הפילה. **מבארת הגמ'**, שהספק, מצד אחד יש לומר שהפילה מחמת פחד הנגיחה, עוד קודם לנגיחה. או שנגחה מאחור ורק מחמת מכת הנגיחה הפילה, א"כ ממון המוטל בספק וחולקים.

ניסו להעמיד במחלוקת תנאים, שור שהיה במרעה ולידו היה שור מת, אע"פ שהשור המת נראה כמו שנגחו אותו, והשור הרועה מועד לנגיחה, וכן אם היה נשוך ואותו שור מועד לישוך, **לא אומרים** שזה הרג את זה. **רבי אחא אומר**, גמל האוחר בין הגמלים, ונמצא לידו גמל הרוג, בידוע שזה הרגו. **למדו בגמ'**, שרוב וחזקה הכרעתם שווה. **א"כ רב** סבר כרבי אחא, וכמו שאמר רב אחא הלך אחר החזקה, סבר רב הלך אחר הרוב. **ושמואל סבר** כדברי רבנן, שאין הולכים אחר החזקה, ואין הולכים אחר הרוב בממון. **אמר רב**, יתכן שלדעת רבנן אמנם לא הולכים אחר החזקה, אולם אחר הכרעת הרוב כן מכריעים. **ושמואל סבר**, אמנם רבי אחא שהולכים אחר החזקה, כיון שגופו של גמל מוחזק בכך, אולם בתר הרוב לא נכריע בממון.

מוכיחה הגמ', מדברי המשנה כדעת שמואל, שהרי מבואר במשנה שאם מכר לו זרע פשתן למרות שרוב העולם רוכש זרעים אלו לצורך זריעה, בכ"ז לא הולכים בתר הרוב, ולא אומרים שהמקח טעות אם לא צמחו.

מבואר בברייתא, **לדעת רבנן**, זרעוני גינה שאינם נאכלים, ולא צמחו, הרי זה מקח טעות. זרע פשתן, אין זה מקח טעות. **שיטת רבי יוסי**, מחזיר ללקוח את דמי הזרע ששילם. **אמרו לו**, הרבה קונים זרע פשתן לצורך רפואה ומטרות אחרות. **מבארת הגמ'**, שבין לרבנן ובין לרבי יוסי הולכים אחר הרוב, **לרבנן** הולכים אחר רוב הקונים שאינם קונים לזריעה. **והשיב רבי יוסי** הלך אחר רוב פשתן שנמכר לזריעה. **ומסקנת הגמ'**, שניתן להעמיד **שנחלקו רב ושמואל** במחלוקת **רבנן ורבי יוסי** בברייתא הנזכרת. או שיש **ג' דעות** בברייתא דעת רבנן, דעת רבי יוסי ודעת אמרו לו שהשיבו לרבי יוסי. **ונמצא ששמואל** סבר כרבנן שאין הולכים אחר הרוב, **ורב** סבר כדעת ה"אמרו לו" לרבי יוסי, שהולכים אחר רוב האנשים שקונים פשתן לא למטרת זריעה.

בברייתא מבואר שהמוכר זרע ולא צמח, משלם ללוקח **לשיטה א'**, רק דמי זרע. **לשיטה ב'**, אף דמי הוצאות חרישה וכד'. מבררת הגמ' מי חייב בהוצאה, **תולה הגמ'** שבזרעוני גינה במשנה אין מחלוקת בין רשב"ג לרבנן שלשניהם חייב באחריות, **ונחלקו** האם חייב בהוצאה, **ומסתבר שרשב"ג** חייב בהוצאה שדרך התנא האחרון להוסיף על קודמו. **דוחה הגמ'** שאין ראיה מהמשנה שניתן להעמיד שכל המשנה היא רשב"ג ואין חיוב הוצאה כלל. **אלא מבואר** בברייתא שאם נתן חיטים לאומן לטחינה, והזיק לו אותם שלא לתתן וכו', **לרבנן** משלם מה שקלקל שהוא כנושא שכר. **לרשב"ג** משלם לו גם דמי בושתו ודמי בושת אורחיו וכו', **מבואר** שמחייב אף בהוצאה ולא רק בדמי הזרע. **וכך אמר רשב"ג** מנהג גדול היה בירושלים, אם מסר לחברו שיכין סעודה וקלקלה, משלם דמי בושתו ודמי בושת אורחיו. **וכן היה מנהג בירושלים** שהיו פורסים מפה על הפתח וידעו העולי רגליים שיכולים להיכנס לאכול, **ואם הורידו את המפה** בידוע שאין נח שיכנסו עתה.